

Natuur in de Buurt Ervaringenboekje

Provincie Noord-Brabant

ivn natuur
educatie

Natuur in de Buurt ervaringenboekje

IVN Natuureducatie helpt bij het vergroenen van buurten. Dat doen we middels projecten en campagnes die bij kunnen dragen aan meerdere beleidsdoelstellingen, waaronder: ruimtelijke adaptatie, hittestress, waterberging, biodiversiteit, participatie, natuureducatie, gezondheid en sociale cohesie. Belangrijk bij onze Natuur in de Buurt-projecten en -campagnes is de samenwerking met gemeenten, bewoners, vrijwilligers en andere partijen. In dit boekje lees je over hun ervaringen met:

- Tiny Forest
- Groene Schoolpleinen
- Gezonde Buurt Breda
- Tuiny Poel campagne Gegraaf
- Educatief Voedselbosje
- Moestuincoaches
- Proeftuinen

Meer weten?

Neem contact op met Alies Westerveen via a.westerveen@ivn.nl

Foto: Thomas Duiker

Tiny Forest

Een Tiny Forest® is een dichtbegroeid, inheems bos ter grootte van een tennisbaan. Dit bos is niet alleen een prettige plek voor vlinders, vogels, bijen en kleine zoogdieren, maar ook voor mensen. Kinderen leren in het buitenlokaal over de Nederlandse natuur en buurtbewoners ontmoeten elkaar op een prettige en gezonde plek.

*“Het bosje geeft leeftijdloze verwondering”
- Lisa, buurtbewoner*

Effecten

- Een Tiny Forest **stimuleert biodiversiteit**: het bos van 200 m² bestaat uit veel verschillende soorten bomen. Deze bomen trekken weer insecten en vogels aan.
- Het bos brengt **natuurbeleving** dichterbij. De afstand tussen mens en natuur is groter dan ooit. Een Tiny Forest voor de deur prikkelt de nieuwsgierigheid en geeft mensen de kans om de natuur in de eigen leefomgeving te ontdekken en daarover te leren.
- De aanleg van Tiny Forests vergroot de **waterbergingscapaciteit**, verbetert de **luchtkwaliteit**, en gaat **hittestress** tegen.
- Tot slot heeft een bos een **positief effect op de gezondheid**: meer natuur in de buurt zorgt voor minder stress en stressgerelateerde klachten.

Ervaringen bij...

Tiny Forest Eindhoven

*Lisa, buurtbewoonster en
initiatiefneemster*

Naar ervaring van Lisa biedt het Tiny Forest een plek om met elkaar in gesprek te gaan. Altijd als zij bezig is in het bosje, dan blijven er mensen staan om een praatje te maken. Een mooi voorbeeld hiervan was het bezoek van een oma met twee kleinkinderen. De kleinkinderen vroegen zich af wat onkruid is. Door de vele vragen en het zelf beleven in het bosje, kwamen de kinderen zelf tot de conclusie dat onkruid planten zijn die mensen niet willen. De oma werd ook geïnspireerd door het bosje en de vragen van haar kleinkinderen. Volgens Lisa resulteert het Tiny Forest in "een ruimte voor nieuwsgierigheid en avontuur". Door zelf onderdeel van de natuur te zijn in het bosje, leer je meer over de natuur in de vorm van verwondering en leermomenten. Dit draagt bij aan een verandering van "het controle willen hebben over de natuur" naar "leren wat de natuur te bieden heeft en te ontdekken dat de mens onderdeel is van de natuur".

"Het leukste aan het project vind ik dat ik het gehele proces kan meeleven. Vanaf de plantdag tot nu, en hopelijk nog veel langer, kan ik het bosje zien groeien en zien hoe men er op een positieve manier mee omgaat."

- Sjors, docent

Tiny Forest Den Bosch

Sjors van Riel, docent

"Het zorgt ten eerste voor bewustwording rondom duurzaamheid en vergroening wat wij als docenten kunnen overbrengen op onze leerlingen. Daarnaast zorgt het, wat ikzelf ook echt heel leuk vind, voor verbinding tussen de middelbare school het Sint-Janslyceum, kindercentrum de Zuiderster en de buurt. Wij maken allen gebruik van het Tiny Forest en dat hebben we meerdere malen ook al gezamenlijk gedaan d.m.v. gastlessen. We hoopten dat het Tiny Forest veel gebruikt zou worden door de verschillende groepen en dat gebeurt ook. In het 'leslokaal' zijn al meerdere lessen gegeven, de buurtbewoners wandelen er doorheen en kinderen spelen erin. Het is dus echt een succes!"

Tiny Forest Den Bosch

*Nel Kluijtmans-Verstegen,
IVN-vrijwilliger*

Het aspect van samenwerken met verschillende partijen maakt het Tiny Forest in Den Bosch voor vrijwilliger Nel interessant. De leerling staat hierbij echt centraal met het geven van alle ideeën voor het bos. In het voortraject gaat het al leven bij de kinderen. De plantdag laat dit enthousiasme vervolgens weer opleven doordat kinderen echt een eigen boompje mogen planten en een naam mogen geven. Vervolgens zorgen de buitenlessen ervoor dat het bosje continu gebruikt kan blijven worden door de leerlingen van beide scholen (Zuiderster en St. Jans). Het bosje zelf is inmiddels iets meer dan een jaar oud (geplant in najaar 2021). Het bosje groeit en de docenten raken steeds meer gewend aan het buitenles-moment. De hete, droge maanden zijn niet bevorderend voor de groei, maar ook lessen over klimaatverandering zijn interessant om te geven juist aan de hand van zulke voorbeelden.

Tiny Forest in Oss

Frans van Welie, IVN-vrijwilliger

Om regelmatige bezoeken van leerlingen en docenten te waarborgen worden Tiny Forests of op het schoolplein, of op loopafstand van de school aangelegd. In Oss zijn meerdere Tiny Forests aangelegd. Een daarvan ligt in een park tegen een kinderboerderij en bij een natuur- en milieueducatiecentrum, deze plek werd bepaald door co creatie-sessies met bewoners. Gezien deze plek verder van scholen af lag, heeft de IVN Jeugdnatuurgidsenwerkgroep er een project van gemaakt: Oerwoud in Oss. Het doel: elk kind minimaal één keer in hun schoolcarrière naar het bosje krijgen. Dit is een samenwerking met NME en de gemeente Oss. IVN-vrijwilliger Frans: "Mensen ervaren het als een verrijking van hun omgeving. Het is echt een ontmoetingsplek geworden. Laatst liep er een kind dwars door het bosje en liep de vader om het bosje heen, kijken wie er als eerste is. Ook lopen mensen er met de hond doorheen en blijven ze vaak staan om het bosje te bekijken." De initiatiefnemers zitten half jaarlijks met de wethouder aan tafel om te zien of er nog andere initiatieven zijn en of het vergroenen van Oss op schema ligt.

Groene Schoolpleinen

Buiten spelen en buiten leren in een natuurlijke omgeving stimuleert de ontwikkeling van kinderen. Een groen schoolplein biedt hier alle mogelijkheden voor. Op een groen plein beleven kinderen elke dag de natuur en krijgen ze levendige buitenlessen. Een groen schoolplein brengt creativiteit, speelruimte, rust, ontdekking en avontuur!

"Durf te dromen, maar durf vooral ook te doen! Laat je niet tegenhouden door belemmeringen vanuit je omgeving door angst voor het onbekende. Ga de uitdaging aan en probeer gewoon."

- Ingrid, intern begeleider groep 5 t/m 8

Ervaringen bij Algemene School Oost in Bergen op Zoom

Ingrid de Graaff, intern begeleider groep 5 t/m 8

Leerlingen gaven aan meer waterelementen te willen op ons plein. Naast onze mini biotopen hebben we met de komst van de waterpomp met beekloop een prachtige uitbreiding op onze speelnatuur. Groene Schoolpleinen heeft het voor Algemene School Oost mogelijk gemaakt om een waterpomp met beekloop te plaatsen op het schoolplein. Spelen met water brengt kinderen veel plezier. Het daagt uit tot beweging, samenspel, constructief bezig zijn, onderzoek en gebruik van fantasie. Al deze spelvormen dragen bij aan een evenwichtige ontwikkeling van onze leerlingen.

Een leerling van groep 8 heeft als 'Droppie Water' de pomp met alle kleutergroepen geopend. Ingrid vond het geweldig om bij de kleinste leerlingen de verwondering te zien, toen er voor de eerste keer ineens water uit de pomp kwam.

Gezonde Buurt Breda

Op 24 September 2020 was de officiële opening van het Pukplein en de Pluktuin in de Bredase wijk Linie-Doornbos. In twee jaar tijd zijn de braakliggende terreinen van de woningcorporatie omgetoverd tot een weelderige buurtmoestuin en levendige speeltuin waar op een mooie dag zomaar 100 kinderen te vinden zijn. De hele buurt heeft meegewerkt aan het realiseren van de speelplek en de moestuin. Tijdens de opening werden allerlei activiteiten georganiseerd om er een gezellige dag voor de buurt van te maken. Bij het Pukplein in Breda vond een demonstratie trampolinespringen plaats en op het schoolplein van basisschool Liniedoorn vonden diverse beweeg- en waterspellen plaats.

Daarnaast verzorgde Marjolijn Sonnema (directeur-generaal Volksgezondheid, ministerie VWS) de officiële opening van het insectenhotel: *“Wat geweldig om te zien wat voor werk er is verzet om Doornbos-Linie te veranderen naar een Gezonde Buurt. Ik merk dat het echt een plek is geworden waar het voor jong en oud aantrekkelijk is te bewegen, elkaar te ontmoeten en buiten te zijn. Zo’n wijk gun je iedereen”.*

“Als ik de wijk nu zie en terugdenk aan twee jaar geleden dan zie ik een enorm verschil. De afgelopen jaren is de wijk ontwikkeld tot een fijne groene plek voor de bewoners, waar kinderen kunnen spelen en ouderen elkaar kunnen ontmoeten. De bewoners hebben hierin een grote rol gespeeld. Mede dankzij hun betrokkenheid en enthousiasme zijn verschillende mooie projecten van de grond gekomen. Zoals het Pukplein en de pluktuin, een Tiny Forest, vergroening van het schoolplein Liniedoorn en de natuurspeeltuin aan de Baliendijk gerealiseerd.”

- Arjen van Drunen, Wethouder Wijkzaken

Tuiny Poel campagne Gegraaf (Valkenswaard)

Over Tuiny Poel

Door klimaatverandering, intensieve landbouw en verstedelijking hebben wilde dieren en planten het moeilijk. Niet alleen op het land, maar ook in het water. Poelen en andere moerassige gebieden staan onder druk. Terwijl veel dieren, zoals padden, kikkers, vogels en insecten, deze gebieden hard nodig hebben. Ook voor ons mensen is natuur dichtbij huis belangrijk.

Door kleine tuinpoelen van 2 m² aan te leggen geven we dieren en inheemse planten hun leefgebied weer terug. Zelfs een kleine tuinpoel is al heel waardevol voor veel dieren en planten. Doordat de poel de tuin weer laat bruisen van het leven, is er altijd iets te beleven en is het fijner om in je tuin te zijn.

Over Tuiny Forest

Een Tuiny Forest is een kant-en-klaar pakket met 5 inheemse bomen, 5 inheemse heesters en een zakje met inheemse zaden, inclusief ondersteuning bij de aanleg en onderhoud. Door de bomen en heesters dicht bij elkaar te planten op 6 m² - een beproefde Japanse methode voor snelle herbebossing - groeit het bosje extra snel, en verbetert de kwaliteit van de bodem ook in rap tempo. Op die manier staat er binnen twee jaar een kleine wildernis in de tuin, waarin vogels en egels bescherming en eten vinden, allerlei nectar slurpers voedsel kunnen vinden en waar diertjes zich kunnen voortplanten. Hoe meer van dit soort eilandjes door Nederland, hoe meer kans soorten hebben om te overleven.

Ervaring Plantdag prototypes bij Buurthuis de Hijskraan

Gemeenten kunnen kiezen voor een buurtcampagne waarbij bewoners met korting of gratis Tuiny Poel of Tuiny Forest pakketten kunnen bestellen. Meestal wordt er gestart met een (voor)tuin van een ambassadeur, waarin een voorbeeld wordt aangelegd. Dit was ook het geval in Valkenswaard, bij Buurthuis de Hijskraan. Met acht vrijwilligers werd er een gezellige ochtend van gemaakt, waarbij na een workshop 'Levende Tuin' twee Tuiny Poels werden gegraven, beplant en bewaterd.

"Als we alle tuinen bij elkaar optellen, hebben we het grootste natuurgebied van Nederland."

Educatief Voedselbosje

De afstand tussen voedselproducent en consument wordt steeds groter. Dit zien we terug bij de kennis van kinderen. De oorsprong en productie van voedsel is voor veel kinderen een ver-van-mijn-bed-show. Een bijkomend probleem is de toename van overgewicht bij kinderen.

Met een Educatief Voedselbosje - een bosje van 30m² met (deels) eetbare planten, struiken en bomen - wordt bijgedragen aan oplossingen voor deze problemen. Onderzoek laat zien dat aandacht voor gezonde voeding en voedselproductie op school leidt tot een gezonder eetpatroon. Een Voedselbosje brengt de voedselproductie daar waar kinderen zijn.

"In het begin stond er niet zoveel, maar in de eerste zomer zag het er al goed uit en hebben de kinderen al van alles kunnen plukken. We hebben er 2 regentonnen bijgezet, zodat de kinderen ook direct bewust van de droogte werden. Het schoolplein werd ineens tijdens hete dagen ook aantrekkelijk door al het groen dat er is aangelegd".

- Annick, vrijwilliger

Ervaring basisschool de Vlinder

Annick, vrijwilliger

Het aanleggen van het Voedselbosje ging in een samenwerking met vrijwilligers en beroepskrachten van IVN en de basisschool. De school ligt in een wijk waar veel mensen met een laag inkomen wonen, dus zette de directeur een extra tandje bij om ervoor te zorgen dat er meer voor de kinderen wordt gedaan en er gelijkere kansen zijn. Zo zijn er veel watertappunten en ligt er een grote focus op gezond eten. Het Voedselbosje is hier een onderdeel van. De kinderen waren bij de aanleg betrokken en hebben er nog veel plezier van met lesjes en proefjes in het bosje.

"Een extra bijzondere ervaring vond ik de deelname van drie gevluchte kinderen. Ondanks dat ze nog geen Nederlands spraken, deden ze heel enthousiast mee. Toen ik begreep dat ze vroeger ook altijd hun vader in de tuin hielpen, was het extra bijzonder dat ze dit op hun nieuwe schoolplein ook weer konden doen."

Moestuincoaches

In het programma Jong Leren Eten werken Rijk, Provincies, onderwijs en maatschappelijke organisaties samen om kinderen en jongeren structureel meer in aanraking te laten komen met informatie en activiteiten over voedsel. Met als uiteindelijk doel dat kinderen en jongeren (0-18) leren om gezonde én duurzame keuzes te maken.

Om dit te realiseren zijn er onder andere verschillende moestuincoaches actief die bijvoorbeeld moestuinieren op het schoolplein, gastlessen verzorgen en/of een bezoek brengen aan de moestuin met de klas. De Alliantie Schooltuinen en Jong Leren Eten zetten zich daarnaast ook met de Week van de Schooltuin in om elk kind in de basisschooltijd toegang te geven tot een schooltuin.

“Het als kind bezig zijn met zaaien, oogsten en verzorgen draagt bij aan meer kennis over en betrokkenheid bij voeding en natuur. Een schooltuin is een plek waar alle kinderen tot bloei kunnen komen.”

*- Ellen de Visser, moestuincoach
Berkel-Enschot, gemeente Tilburg*

Plaatsen in Noord-Brabant
waar Moestuinoaches actief zijn

Ervaring als moestuincoach

Nicolle, moestuincoach

Nicolle is werkzaam als moestuincoach op basisschool de Belhamel te Dommelen (die ruim 160 leerlingen telt), waar zij het schoolmoestuinproject begeleidt. Zelf noemt Nicolle het project: ‘Van een vierkante bak naar een ecologische moestuin’. Begin 2022 was hier nog geen schooltuin te vinden en nu is hij al in bedrijf. Hoe kan dat zo snel? Nicolle vertelt: ‘Mindset en projectmanagement is belangrijk om het schooltuinieren goed van de grond te krijgen. Het begint met een enthousiaste leerkracht of bestuurder die vindt dat gezonde voeding en moestuinieren bij de educatie horen. Daarnaast is het goed om de missie en visie van de school te koppelen aan de schooltuin.’ Om alle neuzen dezelfde kant op te krijgen zijn juiste voorlichting en gesprekken essentieel. De leerkrachten en de directie hebben op een studiedag een presentatie gekregen over ecologisch schoolmoestuinieren. Een ecologische moestuin richt je zo in, dat de moestuin minder onderhoud nodig heeft, dat is dus ideaal op een school. Ecologisch tuinieren is voor Nicolle gesneden koek, zij is namelijk ook Velt-docent in dit vakgebied.’

A photograph of an elderly man with white hair, wearing a plaid shirt and jeans, watering a young plant in a garden bed with a green watering can. In the background, another person is visible working in the garden. The garden is lush with various plants and flowers, and a wooden fence is visible in the background.

Proeftuinen

Een Proeftuin is een stukje grond van een zorginstelling dat wordt omgetoverd tot een omgeving met eetbare planten, struiken en bomen waarin je van alles kan proeven én ervaren. Kinderen, ouderen en de buurt gaan samen aan de slag om de proeftuin aan te leggen en ze plukken er letterlijk samen de vruchten van.

De proeftuin is educatief: bewoners, de buurt en de kinderen worden uitgedaagd samen te leren over de planten en dieren in de tuin, samen de biodiversiteit te bevorderen en hun kennis over en weer te delen. De proeftuin staat voor een bredere maatschappelijke beweging dan alleen een eetbare tuin. De proeftuin wil als groene magneet voor de wijk fungeren waarbij niet alleen de buurt, kinderen, ouderen en andere organisaties in de wijk samen aan de slag gaan, maar waardoor ook steeds meer groene en sociale initiatieven in beweging komen.

"Ik vond het fantastisch dat ik een vrouw in een rolstoel met haar partner de tuin uit zag gaan naar de woning terug met haar armen vol stengels rabarber. Het is een mooie tuin vol herkenning, maar het is ook een middel om contact te bevorderen tussen verschillende doelgroepen."

- Lenie, coördinator vrijwilligers

